Németh István
Versailles – a diktált béke (1919)

Az első világháború végére alapvetően megváltozott Európa politikai topográfiája: megszűnt az 1914-ig öt hatalomra támaszkodó európai rendszer. A háború kimenetelét végül is nem valamely európai hatalom, hanem az Egyesült Államok döntötte el; Ausztria-Magyarország és az Oszmán Birodalom felbomlott; a győztes Franciaországgal szemben nem állt ütőképes kontinentális nagyhatalom; a közép- és kelet-közép-európai nagyhatalmak helyén megalakult közepes és kisebb államok csak szaporították a konfliktusok számát, mert egymás közötti feszültségeik inkább veszélyeztették az egyensúlyt, mintsem hozzájárultak volna a megszilárdításához.

Az 1918–1919-es évek európai kihatású sorsfordulót, rendszer- és értékváltozást jelentettek Németország történetében. Az első világháború győztes szövetségeseinek nyomására előbb rendszertranszformáció kezdődött, majd békeszerződési tárgyalások és nemzetgyűlési választások zajlottak, illetve Weimarban a nemzetgyűlés alkotmányozott. A weimari alkotmány és a versailles-i békeszerződés alapvetően befolyásolta a weimari köztársaság sorsát: előbbi alkotmányos kibúvóival hozzájárult a rendszer felőrléséhez, utóbbival pedig már aláírása pillanatában megszületett a revízió vágya. *„Ez nem békeszerződés, hanem húsz évre szóló fegyverszünet”* – vélekedett róla maga Ferdinand Foch marsall, a fegyverszüneti megállapodás francia aláírója. A frissen megrajzolt Danzig szabad város térképére bökve pedig hozzáfűzte: *„Itt kezdődik a következő háború!”*

Rendszertranszformáció Németországban szövetséges nyomásra: császárságból alkotmányos monarchia, majd köztársaság

A német kormány Wilson amerikai elnök békeprogramját csak az 1918 tavaszán nyugaton indított offenzíva összeomlása után fogadta el tárgyalási alapul. Az Erich Ludendorff császári főszállásmester körüli körök arra törekedtek, hogy felülről végrehajtott fordulattal áttérjenek a parlamenti demokráciára, s a katonai vereség közepette megőrizzék a nemzet politikai egységét.

1918. október elején a liberálisnak tekintett Max von Baden herceg vette át a kancellári posztot. Október 4-én a birodalmi kormány a Legfelső Hadvezetés sürgetésére fegyverszünet közvetítésére kérte Wilson elnököt. Az ennek nyomán kibontakozó jegyzékváltásból kitűnt, hogy a szövetségesek csak a nép bizalmán nyugvó kormánnyal hajlandók tárgyalni, amely felváltja a monarchiát. A belügyekbe való beavatkozás ekkor még a német szociáldemokraták számára sem volt elfogadható. Max von Baden ismét megkísérelte tárgyalásra ösztönözni az Egyesült Államokat, de

Wilson kemény maradt, s a német katonai vezetést és a monarchikus köröket tartotta felelősnek a háborúért: *„Ha nem számolják fel a monarchiát […], Németország nem tárgyalhat békéről, hanem meg kell adnia magát”* – jelentette ki 1918. október 23-án. Ezért az új kormányba beléptek a többségi koalíció pártjainak (Centrum, Haladó Néppárt és Németország Szociáldemokrata Pártja) parlamenti képviselői.

Így a fegyverszüneti tárgyalásokra való tekintettel 1918. október 22-én összeülő Reichstag jelentős alkotmányreformot határozott el: a hadüzenet és a békekötés többé már nem a császár és a Bundesrat (Szövetségi Gyűlés) kizárólagos joga volt, hanem a Reichstag jóváhagyására is szükség volt; a kormánytagok Reichstag-képviselők lehettek; a birodalmi kancellár és az államtitkárok kinevezését a Reichstag bizalmához kötötte; a császár valamennyi politikai tettéért a birodalmi kancellár felelt; a tisztekre és a tábornokokra vonatkozó döntésekhez kancellári hozzájárulásra volt szükség. A reform 1918. október 28-i életbelépésével a német hercegek által *„Isten kegyelméből”,* a nép részvétele nélkül 1871-ben alakított császárság alkotmányjogilag is nyugati típusú, parlamenti-demokratikus monarchiává vált.[1] II. Vilmos október 29-én elhagyta Berlint és Spa-ba, a német főhadiszállásra utazott. Hivatalosan majd csak 1918. november 28-án mondatták le a trónról.

Az antant hatalmak a német monarchia felszámolását nem a német népnek tett jótéteményként szorgalmazták, hiszen a Brit birodalom, Olaszország, Belgium, Japán, Románia, Portugália szintén monarchikus államformával rendelkezett. A győztes hatalmak ismerték a monarchia integráló hatását a nagy államokra, ezért is hozták létre 1918. december 1-jén a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot, a későbbi Jugoszláviát. Követelésüktől sokkal inkább a Német Birodalom meggyengítését, kedvező esetben széthullását remélték.

November 5-én megérkezett Berlinbe az amerikai államtitkár közleménye, hogy a szövetségesek elfogadják tárgyalási alapul Wilson 14 pontját.[2] A német fegyverszüneti delegációt Matthias Erzberger államtitkári rangban lévő Centrum-párti politikus vezette, mivel a katonák polgári személyekre bízták a háború utolsó felvonásának lebonyolítását. A másik oldalon a francia főparancsnok, Foch marsall vezette a szövetségesek fegyverszüneti bizottságát. A szövetségesek igyekeztek megakadályozni a Német Birodalmat abban, hogy a fegyverszünetet kihasználva a tárgyalások meghiúsulása esetén folytassák a harcot.

A fegyverszünetet[3] – amelynek feltételei kapitulációval voltak azonosak – 1918. november 11-én Foch marsall szalonkocsijában, a compiégne-i erdőben írták alá. De a szövetségesek továbbra is fenntartották a német kikötők élelmiszerblokádját, amely a harci cselekmények lezárulása után is pusztító hatású maradt. A brit flottaparancsnokok még a Keleti-tengeri halászatot is megtiltották. Intézkedésük a fegyverszünet aláírása után 800 000 német lakos halálát okozta.

---

[1] Winkler, Heinrich August: *Németország története a modern korban.* I. kötet. Osiris Kiadó, 2005, Budapest. 329.

[2] Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Gondolat Könyvkiadó, 1983, Budapest. 22–24.

[3] Németh István (összeállította): *Németország nemzetközi szerződései 1918–1945. Dokumentumgyűjtemény.* Universitas Kiadó, 1994, Budapest. 32–37.

Kísérlet a német háborús felelősség elhárítására

Az SPD két szárnya (a többségi és független) megkísérelte, hogy a császári dokumentumok nyilvánosságra hozásával elébe menjen a háborús felelősség megállapításának, s elhatárolódjon a császári kormány felelősségétől. De végül is Philipp Scheidemann kancellár nyomására nem történt határozott erkölcsi szakítás a császársággal, jóllehet esély volt rá.

A független szociáldemokrata Karl Kautsky a külügyminisztérium (Auswärtiges Amt – AA), és a többségi szociáldemokrata Max Quarck, a belügyminisztérium intendánsa már 1918 novemberében megbízást kapott, hogy gyűjtsék össze és adják ki a háború kitörésével kapcsolatos német iratokat. A két párt szakítása után Friedrich Ebert kancellár 1919. január elején kérte Kautskyt az iratok publikálására, amely végül egyedül az ő feladata lett.[4]

1919 tavaszán nyíltan napvilágra került az első világháború kirobbanásának történelmi igazsága. Még mielőtt Kautsky lezárta volna munkáját, Scheidemann kabinetje 1919. március 22-én Ebert jelenlétében foglalkozott a háborús felelősség kérdésével. A birodalmi elnök szerint a párizsi béketárgyalásokon szükség lesz a világos állásfoglalásra. Miután Anglia elutasította a kérdés semleges országok általi megvizsgálását, erre maga Németország vállalkozott. Ennek során *„a régi rendszer bűneit a legélesebben el akarjuk ítélni”* – mondta Ebert, az új birodalmi elnök – és az új kormány pozícióját emlékiratban rögzíteni. Ebert még állami törvényszék felállítását is szorgalmazta, amelynek feladata a vezető személyiségek háborús felelősségének megállapítása lett volna.

A legtöbb miniszter támogatta a birodalmi elnököt, Eugen Schiffer (DDP) birodalmi pénzügyminiszter kivételével, aki óvakodott a *„felelősség beismerésétől, amely népünket megfosztaná utolsó önbecsülésétől és általa az ellenfél diadalmaskodna.”* A háborút Schiffer *„preventív”* háborúnak, s nem bűnnek minősítette, amelynek során Németország megpróbált kitörni a bekerítésből, amely *„egy-két éven belül nyakunkra tekerné a kötelet”.* A háború kitörésére vonatkozó német dokumentumok nyilvánosságra hozása *„csak ártana nekünk belföldön és külföldön”* egyaránt. Eduard David, tárca nélküli szociáldemokrata miniszter válasza szintén jellemző volt: ami a német dokumentumokban a terhelt személyekről áll, azt az antant már mind ismeri. Ha *„elismerjük a preventív háborút, akkor mindent elismerünk, amivel az antant vádol bennünket.”* Scheidemann miniszterelnök nem avatkozott a vitába.[5]

1919. április 18-án a kabinet ismét a háborús felelősség kérdésével foglalkozott. Elkészült Kautsky iratgyűjteménye, s a kormánynak el kellett dönteni, mi történjen vele. A KÜM dokumentumai nem hagytak kétséget afelől, hogy a német birodalmi vezetés az 1914. júliusi válság idején a Szerbia elleni háborúra bíztatta az Osztrák-Magyar Monarchiát. Johannes Bell, a Centrum-párti igazságügy-miniszter a kérdés

[4] Winkler, Heinrich August: *Weimar 1918–1933. Die Geschichte der ersten deutschen Demokratie.* Verlag C. H. Beck, 1993, München. 87.

[5] Uo. 87–88.

előterjesztőjeként az iratok nyilvánosságra hozatala ellen foglalt állást, azzal érvelve, hogy így egyoldalú, Németország számára kedvezőtlen kép alakulna ki. A dokumentumok ugyanis csak a háború előtti utolsó, rövid időt érintik, jóllehet a legtöbb irat csak a háború korábbi előzményeivel együtt érthető: Anglia bekerítési politikájával, Franciaország revans-politikájával, valamint a pánszláv és nagyszerb politika bemutatásával.

Bellel ellentétben később David mégis az iratok publikálását szorgalmazta, azzal érvelve, hogy a jelenlegi körülmények közepette csak *„a teljes nyíltság és igazság”* segít. Arra kellene hivatkozni, hogy a most kormányon lévő személyek nem ismerték ezeket az iratokat a háború kitörésekor és alatta, s Németország a régi rendszert maradéktalanul felszámolta. A kabinetben azonban nem született megállapodás. Scheidemann végül Daviddal ellentétben azt ajánlotta, hogy *„jelenleg tekintsünk el a dokumentumok nyilvánosságra hozásától.”*[6]

1919. június 11-én azután mégis megjelent egy válogatás a német dokumentumokból. De a KÜM által kiadott Fehérkönyv a háború okozóinak felelősségéről *(Weißbuch betr. Die Verantwortlichkeit der Urheber am Kriege)* című kötetből Kautsky szerint egyáltalán nem lehet felismerni a szakítást a megbuktatott rendszer politikájával. A részletesebb, Kautsky gyűjtésére támaszkodó kötet – *Német dokumentumok a háború kitöréséhez (Deutsche Dokumente zum Kriegsausbruch)* címmel – csak 1919 végén jelent meg, már túlságosan későn ahhoz, hogy befolyásolja a békefeltételeket.[7]

Meghiúsult a háborús felelősség jogi tisztázásának kísérlete is. A nemzetgyűlés alkotmánybizottsága 1919. augusztus 16-án elutasította a birodalmi kormány törvényjavaslatát, amely rendkívüli állami törvényszék felállítását irányozta elő. Ehelyett vizsgálóbizottság felállítását javasolta, amelynek figyelmét főleg a háború és annak elhúzódása, illetve a német vereség okainak vizsgálatára kellett fordítania. Az indítványt a nemzetgyűlés plénuma augusztus 20-án elfogadta. De meghiúsult a remény, hogy a bizottság megfosztja majd a vitás történeti kérdéseket politikai robbanóerejétől. 1919. november 18-án Hindenburg e bizottság előtt egy ismeretlen angol tábornok szájába adta mondanivalóját: a német hadsereget hátulról döfték le. A tőrdöfés-legenda ezzel klasszikus kifejezést kapott.[8]

1919 tavaszán az első világháború kitörésében való német részvétel maradéktalan feltárása rendkívüli bátorságot igényelt volna. Aki a német dokumentumok nyilvánosságra hozatalát sürgette, azt remélte, hogy egy becsületes offenzívával befolyásolja az antantot, és ezzel enyhébb békefeltételeket érhetnek el. Akik pedig ellenezték az iratok publikálását, éppen ellentétes hatástól tartottak, attól, hogy a németek ezzel maguk legitimálják a büntető békét. Valójában a szövetségesek szilárdan kitartottak a központi hatalmak háborús felelőssége mellett, s kevés remény volt arra, hogy az iratok nyilvánosságra hozatalával befolyásolhatók a békefeltételek. (A korábbi politikai rendszerrel való szakítással azonban hosszútávon Németország pozitív hatásban reménykedhetett a győztes államoknál. Erre már 1919 nyarán voltak bátorító jelek, amikor Olaszország, Anglia és Franciaország szocialista pártja tiltakoztak a versailles-i békeszerződés ellen.)

[6] Uo. 88.
[7] Uo.
[8] Uo. 89.

A német háborús felelősség nyilvánosságra hozatalának belpolitikai következményeit nehezen lehetett felbecsülni. Az 1914. júliusi válság menetének felfedése polarizálóan hatott volna. Ha Kautsky dokumentumgyűjteményét 1919 áprilisában nyilvánosságra hozták volna, a birodalmi kormányt és a weimari koalíciót (SPD, Centrum, DDP) a patriotizmus hiányával, sőt a német érdekek elárulásával vádolhatták volna. De a radikális nacionalizmussal folyó vita elkerülhetetlen volt, s a háborús felelősség kérdése lehetőséget kínált arra is, hogy offenzívan fellépjenek a háború pártfogói és meghosszabbítói ellen. Másrészt a kormányzó pártok is támogatták a háborús erőfeszítéseket. Hogyan érintette volna vajon a pártokat, ha elismerik, hogy a birodalom katonai és polgári vezetése négy éven keresztül félrevezette őket? Hogyan hatott volna, ha utólag azoknak adnak igazat, akik már röviddel a háború kitörése a védelmi háború legendáját terjesztették?

A versailles-i békeszerződés

1919. május 7-én a német békedelegációnak – a tárgyalásokba való előzetes bevonása nélkül – Versailles-ban átnyújtották *A szövetséges és társult kormányok békefeltételeit.* Mivel a birodalmi kormány kevésbé készítette elő a közvéleményt a várható súlyos áldozatokra, az rendkívül csalódottan reagált. A németek többsége ugyanis abban reménykedett, hogy a fiatal demokrácia elviselhető békeszerződést harcol ki, amely indulási támaszt és nem elviselhetetlen nehézséget jelent. Ez azonban illúziónak bizonyult. A Wilson 14 pontjában szereplő népek önrendelkezési jogára alapozva, s az igazságos békére számítva a németek letették a fegyvert. De Wilsonnak nem sikerült áttörnie a párizsi békekonferencián.

A diktált béke a legrosszabb félelmeket is felülmúlta. A súlyos gazdasági, területi és katonai határozatok mellett Németországot és szövetségeseit háborús felelősséggel bélyegezték meg, akik minden kárért és veszteségért felelősek. Ez a 231. cikkely és a hozzá kapcsolódó jóvátételi igények később jó szolgálatot tettek minden olyan csoportnak, amely a békeszerződés és a köztársaság szétrombolásáért küzdött. Megtiltották Ausztria anschlussát is. Bibó István a versailles-i békeszerződés ezen rendelkezéseit öt *„sárkányfogvetésként”* említette, de nem tulajdonított különösebb jelentőséget a német területi elcsatolásoknak.[9]

A pártonkívüli Ulrich Brockdorff-Rantzau gróf külügyminiszter vezette német delegációt Versailles-ben befejezett tények elé állították. A győztesek a szöveg szóbeli tárgyalását nem engedélyezték, az írásbeli német ellenjavaslatok pedig csak részleges eredménnyel jártak.

[9] Bibó István: *Az európai egyensúlyról és békéről.* In: Válogatott művei, I. kötet, Magvető, 1986. 440–446.

Az Európára vonatkozó politikai rendelkezések sorában a területi elcsatolások feltételei nem voltak azonos súlyúak. Rheinland provincia masszív belga nyomás alá került. Németország elismerte Belgium teljes állami felségjogát az ún. semleges Moresnet egész vitás területe felett. Az élelmiszerjegyek megvonásával fenyegetett Eupen, Malmedy (989 km², 60 924 lakos, közülük 50 387 német) és Saint-Vith városok – ahol a lakosok népszavazással dönthettek e területek fennhatóságáról – 33 726:270 arányban a Belgiumhoz való tartozás mellett döntöttek, amelyről értesítették a Nemzetek Szövetségét.[10]

Németország elismerte, hogy Luxemburg Nagyhercegség 1919. január 1-jével megszűnt a német Zollverein tagja lenni, lemondott a vasutak üzemben tartására vonatkozó minden jogáról, hozzájárult a Nagyhercegség semlegességének megszüntetéséhez, s a szövetségesekkel kötendő nemzetközi megállapodásokhoz.[11]

Fájdalmasabban érintette őket a Rajna-vidékkel kapcsolatos határozat: *„Németországnak tilos akár a Rajna bal partján, akár annak jobb partján e folyótól keletre 50 km-es távolságban megvont vonaltól nyugatra erődítményeket fenntartani*

[10] Halmosy 1983: 59–60.
[11] Uo. 60.

vagy létesíteni." Fent nevezett területeket, valamint a kölni, koblenzi, mainzi és kehli hídfőket a szövetséges csapatok 15 évre megszállták.[12]

Ellenállást váltott ki, hogy Franciaország észak-franciaországi szénbányáinak elpusztítása fejében 15 évi hasznosításra megkapta a Saar-medence szénbányáinak „teljes és korlátlan tulajdonjogát" Franciaország tehermentes, kizárólagos kitermelési jogával.[13] Németországtól való elszakítása azonban nem volt végleges, mert 15 év után a lakosság dönthetett további sorsáról, hogy melyik állam szuverenitása alá helyezi magát.[14] 1935. január 13-án a lakosság 90,8%-a a Német Birodalomhoz való visszatérést választotta.

A nyugati határon Franciaország népszavazás nélkül visszakapta Elzász-Lotaringia birodalmi tartományt (14 522 km², 1 874 014 lakos, közülük 1 634 260 német) s Németországot kötelezték az e területekre vonatkozó levéltári és egyéb iratok átadására. Az 1870 után bevándorolt németeket elűzték, s a német nyelvet kisebbségi nyelvként a mai napig nem ismerik el. E terület elvesztése mégsem rázta meg különösebben a német közvéleményt, mert visszacsatolása már Wilson 14 pontjában szerepelt. Belgium területi kártalanítása esetében is csak a végrehajtás sértő formája zavarta őket.

Azt is elfogadták, hogy Észak-Schleswig (3 983 km², 166 895 lakos, közülük 40 428 német) dánul beszélő lakossága a népszavazás után ismét Dániához került, jóllehet Dánia nem vett részt a háborúban. (A Dániához való területi csatolás érdekében Észak-Schleswiget két szavazási övezetre osztották. Az északiban a lakosság 74,2%-a a Dániához, míg a déliben a lakosság 80%-a a Németországhoz való csatlakozást választotta. A mindenkori kisebbségek jogairól azonban csak 1955-ben született döntés.)

A békeszerződés 80. cikke szerint *„Németország elismeri és szigorúan tiszteletben fogja tartani Ausztria függetlenségét azon határok között, amelyeket az ezen Állam és a Szövetséges és Társult Főhatalmak közötti szerződésben meg fognak állapítani".*

Németország *„elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruténeknek a Kárpátoktól délre fekvő autonóm területét",* majd 1920-ban népszavazás nélkül és lakossága tiltakozása ellenére Csehszlovákiához csatolták a kőszénbányái miatt fontos, sziléziai tartomány részét képező Hultschiner Ländchent (286 km², 45 396 lakos, közülük 6 480 német) és az ún. leobschützi kerület feléről. Előbbi területet két különböző közigazgatási területre osztották, s két iskola kivételével valamennyi német iskolát bezártak.[15]

A keleti és délkeleti részen a független lengyel állam helyreállítása és szabad tengeri kijárása érdekében Lengyelország népszavazás nélkül megkapta Posen provinciát, Kelet-Felső-Sziléziát és Nyugat-Poroszország provincia nagyobbik részét (46 136 km², 3 927 000 lakossal, közülük 1 500 000 német), amelyet folyosóval (az ún. korridor) választották el Kelet-Poroszországtól. Felső-Sziléziában a lakosság kb. 61%-a a

[12] Uo. 61., illetve Dederke, Karlheinz: *Reich und Republik. Deutschland 1917–1933.* Klett–Cotta, 1996, Stuttgart. 39.
[13] Halmosy 1983: 61.
[14] Uo.
[15] Uo. 64.

Németországnál maradás mellett döntött. A Németország számára kedvező szavazati eredményt Wojciech Korfanty lengyel szavazási biztos megkísérelte megtorpedózni. Honfitársait nyílt harcra szólította fel a lengyel Felső-Szilézia érdekében (Korfanty-felkelés). Szabadcsapatai a Höfer német tábornok vezette önvédelmi egységek elkeseredett ellenállásába ütköztek. A brit csapatok 1921. júniusi bevonulása után a győztes német egységek és a vesztes lengyelek kiindulási pozícióikba húzódtak vissza. A Nemzetek Szövetségének 1921. október 12-i genfi döntése értelmében azonban a népszavazás eredményétől függetlenül Felső-Szilézia nagy részét elszakították Németországtól. Német többségű városok (Kattowitz: 57%, Königshütte: 75%), valamint a Német Birodalom kőszéntermelésének 75%-a, ólom- és cinktermelésének 80%-a, s 1,4 millió német került lengyel fennhatóság alá.

A szinte kizárólag németek által lakott, a nyugat-poroszországi provincia részét alkotó Danzig városát (1 920 km², 330 322 lakos, ebből 315 021 német) 1920. január 10-én népszavazás nélkül, a lakosság kívánsága ellenére a Népszövetség védelme alatt álló „szabad várossá" nyilvánították, s besorolták a lengyel vámterületbe. A szerződés hatálybalépését követő egy éven belül nézeteltérés esetén kilátásba helyezte, hogy *„teljes és kielégítő könnyítéseket biztosítanak a Kelet-Poroszország és Németország másik része között lengyel területen keresztül vasúti, távíró- és távbeszélő-összeköttetés tekintetében, másfelől Lengyelország részére ugyanezeket a könnyítéseket biztosítsák a Danzig szabad várossal a Visztula jobb partján fekvő német területeken keresztül esetleges összeköttetés tekintetében."*[16] Lengyelország a következő években megkísérelte, hogy teljes ellenőrzése alá vonja a várost. 1921-ben a Nemzetek Szövetsége engedélyezte számára, hogy egy támaszpont kiépítését a stratégiailag fontos danzigi Westernplattén. A kivéreztetett városnak kellett kifizetnie a lengyel lőszerraktár építési költségeinek felét, 3 millió Guldent. 1925-ben Lengyelország a város belvárosában lengyel postai levélszekrényeket helyezett el, azzal az indoklással, hogy a belváros a kikötői területhez tartozik, ahol Lengyelország az illetékes. (1939. szeptember 1-jén a lengyelek által megszállt Westernplatte lövetésével kezdődött el a Lengyelország elleni háború.)[17]

A túlnyomórészt német lakosú Memel-vidéket (2 708 km², 140 746 lakos, közülük 71 156 német) 1920-ban hivatalosan, francia közigazgatással a Nemzetek Szövetsége felügyelete alá rendelték. 1923. február 16-án Litvánia erőszakos annexióval autonóm tartományként bekebelezte.

Németországtól összesen 70,5 ezer négyzetkilométernyi területet (összterületének 13%-át) csatoltak el, ahol 6,4 millió lakos (összlakossága 10%-a) élt, de közel felük nem volt német nemzetiségű.

Németország elveszítette összes gyarmatát, amelyek nagyrészt népszövetségi mandátumok lettek. Kamerun és Togo mandátumát Anglia és Franciaország osztotta fel egymás között, Német Délnyugat-Afrika a Dél-afrikai Unió mandátuma lett. Német

[16] Uo. 65.

[17] Uo. 66–67. A weimari köztársaság külpolitikai terheltségéről lásd: Hillgruber, Andreas: *Unter dem Schatten von Versailles – die außenpolitische Belastung der Weimarer Republik: Realität und Perzeption bei den Deutschen.* In: Erdmann, Karl Dietrich – Schulze, Hagen (szerk.): W*eimar. Selbstpreisgabe einer Demokratie. Eine Bilanz heute.* Droste Verlag, 1980, Düsseldorf. 51–67.

Kelet-Afrika mandátumát Nagy-Britannia, kisebb részben Belgium és Portugália, Új-Guinea és Nauru mandátumát Ausztrália, Nyugat-Szamoáét Új-Zéland, a csendes-óceáni szigeteket és a kínai koncessziós területeket Japán szerezte meg.

A katonai rendelkezések szerint Németország legfeljebb 100 ezer főből álló zsoldos haderőt, 4000 fős tisztikart és 15 ezer fős hadiflottát tarthatott fenn. Megtiltották nehézfegyverek, harci repülőgépek, tengeralattjárók és nagyobb hadihajók gyártását, s néhány kivétellel elrendelték utóbbiak kiszolgáltatását.[18]

A 231. cikk értelmében a szövetséges és társult kormányok felelősek a veszteségekért és károkért. A Jóvátételi Bizottságnak 1921. május 1-jéig kellett előterjeszteni a fizetési tervezetet a harminc évig tartó törlesztésről. A jóvátételi igények végleges nagyságának megállapításáig azonban 1919. és 1920 folyamán, valamint 1921. év első négy hónapjában a követelésekbe beszámítandó 20 milliárd aranymárka ellenérték fizetésére kötelezték. Kereskedelmi hajók kiszolgáltatására és szénszállításokra is kötelezték.19 (Az 1921. évi jóvátételi konferencia végül 132 milliárd aranymárkában állapította meg a német jóvátétel nagyságát, amelyből Németország 1931-ig 23 milliárd aranymárkát fizetett ki.)

A szerződés nyilvánosságra kerülésekor általános kiábrándultság és csalódottság tört ki Németországban. 1919. június 20-án a Scheidemann-kormány lemondott, hogy ne kelljen aláírnia a megalázó szerződést. Ideiglenesen még Ebert birodalmi elnök is lemondott. Az utcákon szenvedélyes gyűlésekre került sor. Berlinben a diákok elégették az 1870–71-ben zsákmányolt francia zászlókat, amelyeket most vissza kellett volna szolgáltatniuk. Az angol Scapa Flow kikötőjében Ludwig von Reuter ellentengernagy megparancsolta az önelsüllyesztést az internált német flottának, mivel feltételezte, hogy a hadihajók bevethetők a Németország ellen folytatandó háborúban.

Végül is a szerződést azért írták alá és hagyta jóvá a nemzetgyűlés, mert a Noske véderőminiszter kezdeményezésére összehívott tiszti konferencia határozata szerint az aláírás megtagadása és a harci cselekmények felvétele esetén legkisebb esélyük sincs a sikeres katonai ellenállásra. Az ellátásügyi miniszter sem tartotta lehetségesnek az ellenállást. Felmérték az ellenállás politikai következményeit is, amely minden bizonnyal az ország megszállásához és felosztásához vezetett volna. 1919. június 22-én a nemzetgyűlés elfogadta a szerződést, de kifejezetten elutasította a háborús felelősség paragrafusának elfogadását és az ún. háborús bűnösök kiszolgáltatását.

Ezután a nemzetgyűlés felhatalmazta az SPD és a Centrum-párt által újjáalakított, Bauer és Erzberger vezette birodalmi kormányt a szerződés aláírására, amelyre 1919. június 28-án került sor Versailles-ban Müller és Bell miniszterek részéről, a nemzetgyűlés pedig július 9-én ratifikálta.

A legyőzöttek az eléjük terjesztett súlyos feltételeket diktátumként kezelték, s csak ultimatív nyomásra fogadták el. Már az aláírás órájában megszületett a revízió vágya, amely főleg Németországban és Magyarországon bizonyult erősnek. De Nagy-Britannia kivételével a győztes európai hatalmak sem érték el teljesen hadicéljaikat. Legnagyobb volt a csalódottság Olaszországban, de a szerződések Franciaország nagyhatalmi

[18] Uo. 70–71.
[19] Uo. 72–74.

beállítottságú polgári-katonai köreinek a várakozását sem elégítették ki. Az újjászületett Lengyelországban is vitatták az új keleti és nyugati határokat.